

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВИРІШЕННІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРИРОДООХОРОННО-ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Л.Б. Поліщук, В.В. Лебедь

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Природно-ресурсний потенціал (ПРП) певної території як об'єктивна реальність формується в процесі розвитку природного середовища (складових природного середовища – природних компонентів). Іноді в літературі вживають таке поняття як природний ландшафтний потенціал. Подвійний характер природних компонентів полягає в тому, що той самий об'єкт має різні аспекти дослідження, а також значну суспільну та економічну сутність, яка направлена на задоволення потреб населення та господарства. В науковій літературі існують різноманітні підходи до визначення сутності понять щодо природно-ресурсного потенціалу та природних ресурсів. Природні ресурси розуміють як тіла, сили, явища природи, що в умовах певного рівня розвитку виробничих сил можуть використовуватись як предмети споживання або засоби виробництва та складають його сировинну та енергетичну базу. [201] Ресурси взагалі розуміють як енергію, речовину, інформацію, яка є вихідним джерелом функціонування, розвитку, існування певної системи. Використання природних ресурсів призводить до перетворення їх на природні продуктивні сили, які мають безпосереднє відношення до ефективності суспільного виробництва, є потенціалом подальшого суспільного розвитку. [172] Саме потенціал виражає ступінь потужності в якомусь відношенні, сукупність певних можливостей, засобів. Виникають певні суб'єкт-об'єктні відносини, можливість об'єкта задовольнити вимоги об'єкта. В реальному проекті в якості об'єкта виступає природа (компоненти природи, природні комплекси), а суб'єктом є суспільно-господарські потреби. Це означає потенційну здатність, можливість (в тих чи

інших умовах) вести певну активну господарську діяльність, а також відношення до природного потенціалу комплексно (не лише його ресурсну частину). ПРП території може бути визначений сумарно, як інтегральний потенціал і за окремими видами ресурсів. [113] В цілому ПРП поєднує так звані окремі потенціали (мінеральні, водні, земельні, рослинні, тваринні та т. д.). Оцінка кожного з них означає його роль і значення складового потенціалу в загальному балансі ПРП. Група окремих природних ресурсів в купі складають так званий інтегральний природний ресурс і дають значний економічний ефект, а також можуть призводити до серйозних природоохоронно-екологічних наслідків. Наприклад, сільськогосподарська, рекреаційна діяльність.

Особливе місце займає дослідження ПРП у вирішенні природоохоронно-екологічних проблем. Основним у відносинах природи та суспільства є принцип нерозривної єдності власне охорони природи та її раціонального природокористування. Охорона природи в такому аспекті є основою динамічної рівноваги між використанням природних ресурсів і відновлюваною здатністю природи. Характеристика ПРП території формується в процесі її історичного розвитку і залежить перед усім від її географічного положення. Саме цим зумовлені особливості ПРП тієї чи іншої території, оскільки суспільно-господарська діяльність привносить у його функціонування поряд з природною саморегуляцією й суспільно-економічні особливості, а розвиток виробництва не може здійснюватись без природних ресурсів. ПРП можна уявити як сукупну продуктивність природних ресурсів, що виражається через їх споживчу вартість. Використовуючи тіла і сили природи у виробництві ми перетворюємо їх на природні ресурси і ПРП стає областю взаємодії природних умов, як потенційних природних ресурсів з виробничими відносинами. [54] Оцінка ПРП виступає як вираження ефективності використання природно-ресурсної бази будь-якої території. Вона необхідна для обґрунтування оптимального з природоохоронно-екологічної точки зору природокористування, яке включає поряд з процесом залучення природних ресурсів у виробничий процес (до

виробничої і невиробничої діяльності), також охорону природи і відтворення властивостей природного середовища, якості довкілля.

Дослідження ПРП певної території при вирішенні природоохоронно-екологічних задач витікає з необхідності обґрунтування (доцільності) включення природних ресурсів (не тільки тих що використовуються) до господарського використання на основі розрахунків економічної ефективності їх використання, ведення кадастру природних ресурсів, розрахунків за використання, оптимізації використання природних ресурсів, включення ПРП до економічного потенціалу території. [35] В межах адміністративних територій можливо визначати природний потенціал за певними еколого-економічними показниками. В залежності від конкретної задачі ці показники можуть бути різними. Дуже часто елементи оцінки впливу, їх ідентифікація, розрахунки ризику, соціальна оцінка впливу тісно переплітаються, накладаються один на одного. Використання природних ресурсів у виробництві призводить до їх перетворення у суспільні продуктивні сили. Частина природних ресурсів, залучених у виробництві втрачають природні властивості, інші, незважаючи на використання зберігають вихідні, первинні зв'язки та якості природного середовища. [96] Тим самим зберігаючи генетичні особливості і можливості їх подальшого господарського використання. ПРП для певної території відображає результат розвитку природних ландшафтів, що постійно змінюються внаслідок впливу суспільно-господарської діяльності. Природні ресурси (їх закономірне сполучення) складають структуру ПРП, що зумовлює науково-обґрунтований підхід до раціонального використання і охорони природи певної території. В цілому ПРП поєднує так звані окремі потенціали (мінеральні, водні, земельні, рослинні, тваринні та т.д.). Оцінка кожного з них означає його роль і значення складового потенціалу в загальному балансі ПРП.

Список використаних джерел: 1. Соціально-економіческая географія: понятійно-термінологічний словарь / [авт.-сост. Аласв Э.Б.] – М.: Мысль, 1983. – 350 с. 2. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: у 3 ч.: [підр. для студ. вищ. навч.

закл.] / Валерій Петрович Руденко. – К.: ВД „К.- М. Академія” – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с. 3. Основы конструктивной географии / [Герасимов И.П., Преображенский В.С., Исаков Ю.А. и др.]; под ред. И.П. Герасимова, В.С. Преображенского. – М.: Просвещение, 1986. – 287 с. 4. Игнатенко Н.Г. Природно-ресурсный потенциал территории. Географический анализ и синтез / Н.Г. Игнатенко, В.П. Руденко. – Львов: Вища школа. Изд-во при Львов. ун-те, 1986. 164 с. 5. Дорогунцов С.І. Оптимізація природокористування: в 5 т. / С.І. Дорогунцов, А.М. Муховиков, М.А. Хвесик. – К.: Кондор, 2003. – Т.1: Природні ресурси: еколого-економічна оцінка. – 2004. – 291 с. 6. Лойтер М.Н. Природные ресурсы и эффективность капитальных вложений / Моисей Нухимович Лойтер.- М.: Наука, 1974. – 280 с.